

Cerí n tiim-hi hirəkwoḡə bwosi

Biali

Cerí n tiim-hi hirəkwoğə bwosi

Les conseils qui aident la vie de l'homme

Textes issus d'un atelier d'écrivains

Auteurs : KASSA T. Benoît

SAHGUI Tanséka Emile

SAHGUI YOA Kouami Adolphe

Illustrations : "The Art of Reading" CD,

SIL International, 2001

Ce livre a été produit avec l'assistance
technique et financière de SIL

1ère édition, 1er tirage (225 exemplaires)

© AALBiDÉC et SIL Bénin

Dépôt Légal 7114 du 25 fév. 2014, 1er trimestre

Bibliothèque Nationale

ISBN 978-99919-1-758-0

Cambə byensəm

Cambə byensəm hyahə, də a nagə byendəkabə karə hyám suu, a twangə cei ahi :

1. A n syeləku a byendəkabə, bə bə byegəsu suu.
2. A pə n kasu byensəm sani.
3. A n byensu hyám n nəm fiməm bə bə tiim bə twaməm hau tuntwom.
4. A hyihə bə hyám hyáhə bə fi bə bə byensa yaam də dieməm.

Kwasi nwam bialəmyati e. I bou səkanu e bə byensu cambə biali yaam də dieməm. Kwasi toú hyám magərə bə yi fi bə byensa hirau u cyesə pəpei. Ama i byendəkabə i pwei e. Byeni hyahə, də Kwasi cendə byensəm bəwagənu hirəbə pwisi naasə, i tən dorə bəwagənu byendəkabə pwigə tuam bə num.

Kwasi twaməm ciau i káam dai twali n yasə-i də i byendəkabə tə n i pwei bə nam pə wasə byendəm. Kwasi u yegə bə tə : “M syeli yiebə n m pwahəbə kundəkundú bə nagə swanə m twaməm, bə pwam m tei disú.”

Twaməm ciau tə hyam b́ i twagəsa Yangə. Kwasi tei b́ cendə Yangə hyahə byensəm, də n toú kari cari, byendəkabə n pwei bə yerəku. Kwasi yaməm puorə i tə nən ham b́ mwangə.

Dai twali kwasi tei i dwopu Kasəku dakoru hyahə bə nagə b́ u busə b́ nwa u byensu də u byendəkabə wosə magərə bə sagə ham də bə yaməm narə pəpei. Kwasi ham b́ batə, i dwopu Kasəku byensə b́ wasə. Byendəkabə n hwi sani bə sai, Kwasi cagə i dwopu toyeni n i pugə-i.

Kasəku i mwana ceri bə́ i cagə́ bə́ tə́ cambə́ byensəm
toú cigəsəhu magərə. A kwandənu bə́ n syeləkə-u a
byendəkabə́, bə́ bə́ byegəsu suu. A sagə́ n hyá bə́ tə́
cambə́ byesəm hyahə́, a pə́ kwandənu bə́ n twolu sani
bə́ maa bə́ tə́ cambə́ toú twaməm tuam bə́ tən dyahə́
hyam e bə́ pugə́ bə́ him d́ bə́ təpui. Kwasi ya də́ sani
e bə́ tə́ : “A magərə, m wei, m tə́ nyosu d́ m pə́ parə́,
m pwa kaam byendəkabə́.”

Kasəku yatə́ cagə́ də́ sani e u dwopu Kwasi bə́ tə́ a sagə́
n hyá bə́ tə́ cambə́ nagə́ byesəm n nəm bə́ tiim-məm bə́
twaməm hyahə́ tuntwom. N e mwanəm d́ a nagə́
byensa cambə́ a n hyá bə́ tə́ bə́ toú hyám bə́ magərəbə́ ;
a yi pirə́ də́ yi hyám e bə́ bə́ tiim bə́ byendə́ yaam də́
dieməm.

Kasəku n ya sani bə́ wasə́, Kwasi u coosə́ bə́ hwi. Saam
derə́, i wusə́ i byendəkabə́ sai bə́ bə́ cuorə́ taami ; bə́
yei taami, Kwasi yatə́ cyendə́ i twaməm də́ n suu-i
magərə. I byensə́ bə́ wasə́ byeni də́ hirau pə́ yei bá u
cara.

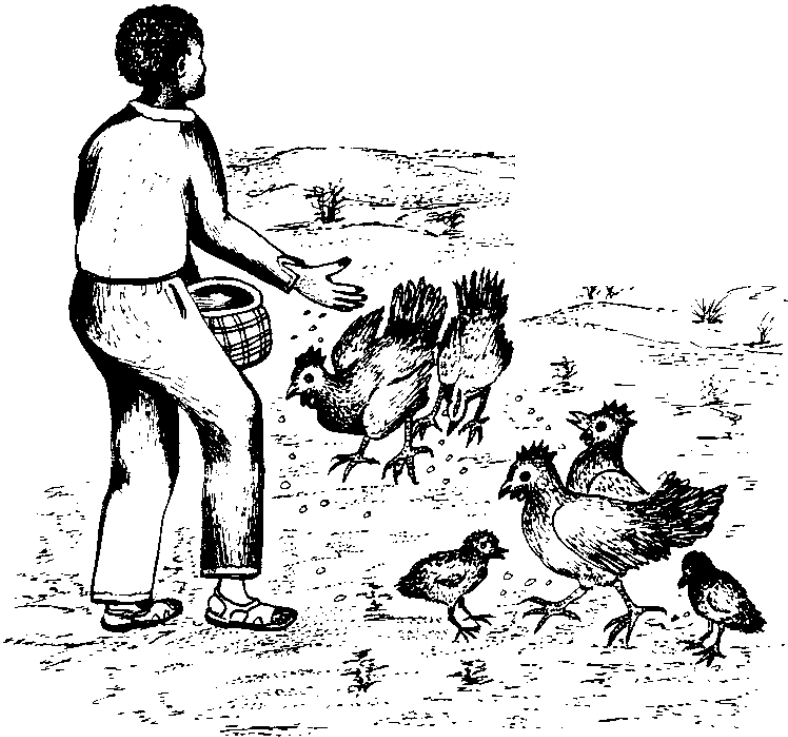
Kwasi byendəkabə́ karə́ hyám bə́ dyahə́ bə́ twaməm bə́
hyambə́ pàsuou magərə.

SAHGUI Tanséka Emile

Kusi də hanhi yahərəm

Də a pə nagə bwaməm korə a kusi də a hanhi, a kwandənu :

1. Bə n cwagsu a kusi də a hanhi.
2. Bə n sə pwahu niim də diru.
3. Bə n toú kudígə.
4. Bə paa a kusi də a hanhi karí hyahə sə pə n sində tumu.

Dasintam hyiau dai, sənswama də nindəsə byena pwigə hau ama, Dá Benwau, m bigə Monikə dau, n yi maanəm m yahə bə nagə bə m busə. U n dounə sani duhu hyahə bə nwa kusi də hanhi də bei bə nwa “fyaa”, də nuhu nwam pahə pahə.

U káam u sagəhyuou Katerini n mwanə-i kusi də hanhi də wandə kama. Katərini u yegə bə tə kuhuməm e n bou-məm təpuu hyahə. Benwau ya də sani e bə tə a pə hyá bə n cwagə-səm kusi də hanhi?

U tə hyam bə tə figə kawegə n paasə-kə kusi də hanhi də yahərəm dakoru. Kawegə hyangə kə tə cagə kusi də hanhi də n kwandə-məm bə toú nindigəhu paa tahi də hya tahi. Bə yegə tə cagə bə dega bə tə : “Də hirau nagə u kusi də u hanhi də n toú kwanaru bə ciem tuntwom, u kwandənu bə cwagə u kubiru tuam u hanbiru də tə nam toú kari cari. Bə sá yisə hyani bə n sə cwagəsu hwarəsi tatari hyáhə.

Nindigəhu hau, a yi karə bayia bə naam bəwagənu dagəm-yambiru bə n sə pwahə-u ; bə sagə n pwahu niim kuyouú hyahə. Də yi niim hyahə, a paa tipaya

tuam bàarəkú. A kusi də a hanhi yi n hywam bé n tou kwanaru, bé ciem tuntwom.

A mei a kusi də a hanhi də dii bé də twopə suu, bé yensə kani tuam habahu bé bia dinanui bə pə yaasə dacadu hyahə fwonhi ; namundəsi də cicaa də doú bé mwei a fwai.

A mei karí bé yensə tapuom, bə naam cengi bé cirə bé dyandə meifə tihə. Hyam, a kusi də a hanhi pwa n sində tumu, də yosəbə, tuam cicaa sagə pwa nində a fwai.

Bé yisə də byeni bé tei tu yagədai, yahərəhu yem bé tou m tahi bá bwosi n ba bansəm sai. M hyim kupwem bə sagə kwosu kusi də hanhi bə tiim m bisi n ciru-si dakoru.

SAHGUI YOA Kouami Adolphe

Dabegə twaməm cerí

Bó fi bú dabegə a kwandənu :

1. Bó bú də tihə twansə.
2. Bó ywabə də tihə sagə twansə.
3. Bó kə dwei də tihə ba nam twansə.
4. Bó kə burə nwobarə-sua.
5. Bó kə hyaga tuntwom yeni pé wua nuoa.
6. Bó kə kwarə tuntwom.

Hyamu yi nwam kukwatau e bə duu dabesi magərə.

Dá a pə bənsə a pwa fi toú u dabegə nuoi cari.

Dai twali, Matei hyini kari dai, Hyamu toú u nuoa bó tei kwosəm, u dwopu Cansu maanə bə u hyambə ; bó ya

bó tə : “M dwopu,
a pwahu barə də a
dabegə sanu kama ?
M wei m pə hyambə
nuoi bó di bə sá káam
kwosəm ? M dabegə da
yiesə kə sai, bó yaasə
byegi twali sagə da
weisə m pə fi də
dwatu.”

Hyamu u yegə bə tə : “Byeni twali də yi m pa kə hyaməm e m sá fi ama bə byendə bə n duu kəm dabegə. M nəm a mwana ceri də a i twanga, a yí m cagə byeni twali.”

Bə fi bú dabegə, a kwandənu bə hyambə tihə n twansə tahi. Də a wasə buru, a hogə bə ywabə tuntwom bə fi doú kə dwatu. A dwei tuntwam-ceta bə wasə bə burə nuobarə-sua.

Də a cyetə burəm, cigəsəhu bou a n kwandənu bə wondə-hu : də a pwahau nou pə foú, a pé mwana u bwasəkə a nuobara tahi, a pə kwandənu bə pisə pwahau tahi bə nam burə a nuoa, pucamau pə kwandənu bə bwasəkə a nuobara. Də a burə bə wasə a doú hyagəm tuntwom bə sagə n basu doru tə pé puhərə a dabegə. Twansəm a hogə bə kwarə kə hyahə

mwohu pá kə sorə. Də niim bundə kə hyahə, a hogə bə m yera nuoa fi bə cerə tihə. Nwodi u pwigəm dai num-di, a tei bə paagəsə, a yi nwa a nuoa sandə pəpei e.

Cansu byegərə u dwopu ceri suu. Byeni há fwagərənə, u twangə Hyamu ceri bə dyahə u dabegə. Nuodiú hwarəkə há nindəni, u tei u dabegə hyahə bə bwotə tuntwana num də u pwahau bə cei toúm. Cansu tə hyam bə wusə u dwopu Hyamu pwasəhu. U maanə Cansu u candə kudahu də nuo-tuui, bə nundə dāam bə hya.

KASSA T. Benoît

Byali, tə burú twagəsəm

Yagədai, bialəbə wosə magərə bə pwam bə burú twagəsəm. A tən hyambəsə bialəbigə də kə twagəsə bwari cicari twam dapuoi cicari. Də kə tə kə ya sani biali, a n nwa də pə tingə biali hau. Də í hirəbə yuoa hyahə, byaləbə pə sui də biali sagə pə nwam twagəsə-suum nwa. Də í hirəbə tahi, biali twagəsəm toú fei.

M putasi, m hywambəsi, m cambə də m dwopədyebə, m i cuosu də tə yi hogə bə kaam də í nini bə mwana tə

twagəsəm tei disu. I n hyá bə tə twagəsəm hyiməm pə paanu tuam dai hyini, burú sagə kwa n suunu-hu tuau. Tə sai tə mingə e.

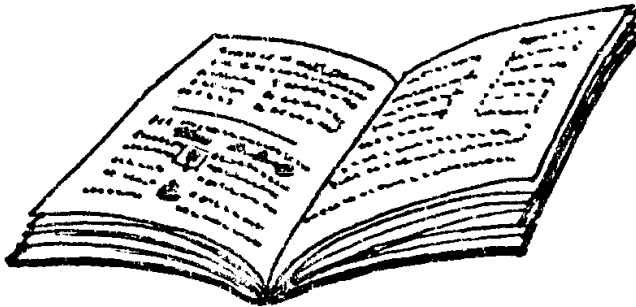
Tə kwandənu bə n fwa tə biali, bə narənu də twagəsəm, bə hunsu də yem, bə pim bə nagə dè n touú saba a burú a burú bə sagə pim bə nagə dakobiali n sində-i. Də tə pim bə yisəkə tə twagəsəm, i hyambə bialəbə bwosi yi pyasa ; bə hyá bə tə hirərəkwoğə pwa fi kwansa kə

bwosi twabə twagəsəm hyahə. Dó í nini n mwanə-i də Afirəkə hyahə syela nam pə kwandə. Tə kaam tə twagəsəm e bə n pugi dapuosi yem. Də e n mwanə-i tə yamaa də tə twagəsəm də pə wagi. Hirau pwa maa twagəsəm hyahə bə twagəsi tuam hyahə bə sa paa nin-sugə. I n hyá bə tə dó a pə fwa a twagəsəm, a pə nwam a magərau.

Dó tə nagə bə kwansa biali, də pə duum ; tə yi korə cei ahi e :

- Tə n fwa biali tə n ba bou tahi.
- Tə byendə biali dieməm də də yaam bá dó tə bá dousə dapwogə dakoru.

- Tə pim bə yera bialə-saba a burú a burú.
- Tə bialə-kawesi kwandənu bə n fwa biali magərə.
- Tə n fwa biali kùkuoru.

- Matei syeli cambə kwandənu bə hogə bə saba tua n bou biali hyahə bə nwanu kàrətiki yiem ama.
- Bìrí hira dieməm biali hyahə sagə yi mwana də hirau twahə biali yaam də u yi mandə u n pa tahi bə nwanu : meri, sandameri, dàsansu.....
- Meri yiebə sagə kwandənu də bə nagə pirə tuntwamau, bə káam n dyeu twahə biali yaam də dieməm.

M yiebə ni, də tə pə hogə bə kwansa tə twagəsəm, bialəbə yi fitə bwosi hyahə, bə twagəsəm sagə fitə. Yombətu fuarəsə bialəbə bə bə mwana twagəsə-suum, i yaasə tə hogə m ciem bə n nwanu twagəsəm tuam.

SAHGUI Tanséka Emile

Yosəm

Yagədai hirəbə karəkəsə yosəm tə syela hyahə. N yaasə-i yosəm karəkə də e twampwandəm. Də hirau yuhu, u tahi u karə twam-suum e bə yi n hyim də u kwanu twansi.

Yosəm pə sui ; də hirau yuhu u kwandənu bə kaam yosəm bə maa bə tə yosau kwa hani hirəbə twabə dachau hyahə, bə sagə kwa toyen-yakai waki hyahə. Hirau kwandənu bə dyahə e bwosi hyahə bə di u kwan-miegu.

Hirau kwandənu bə kaam yosəm bə dyahə, bə maa bə tə də a yuhu də bə pə a mwöhu, bá də kwana byena

twa, a n hyá dai hyini bæ ba yí a mwei e. Dó bæ a mwei bæ yi fi bé a pwom bé wua, sani twali bé a yanga bé a kaam ; dó a tən sində, hirəbə n yagə wondəni yosau. A yi n kwa dwopu, də hirəbə sagə a pwei.

Dó bæ a mwei sani twali, bæ yi fi bé a teinu ywombədi-ceti bé a bia byana byena a bwosi swanə.

Kaam yosəm bé dyahə bé fiigə a him bé n touú yem bwosi hyahə.

KASSA T. Benoît

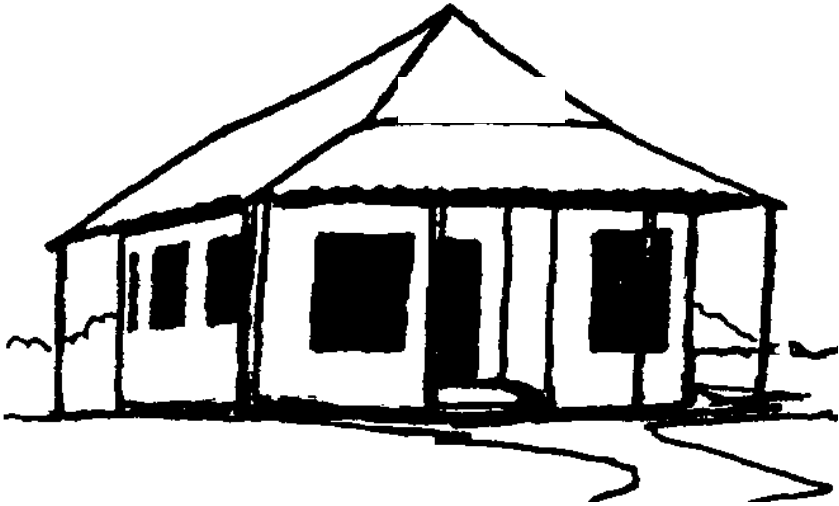
Yombətu twagəsəm ceri suu

Hirəbə twabə bou sənswama í bwosi asi sə hyahə bæ kaamsə bæ pweidyebə də bæ hyuodyebə bæ cundə bwarəsiməm.

Kuntagə hingə n yi bou-kə də kə hiri yagə Tangu də kə syeli bou Nambuli. Kə yi kaamsə kə pweu dó kə hyuou bé yisə bwarəsiməm də kə dwopədyebə e n kə dyendə-bə.

Kə pweu yi n kwa bə ciru katolikə yandu bə kə pwom kunduonu bə kə piim u huməm də kə bou syeli bə n wusə-i bə yagə Saki ; kə yisə hunə kə pweu tuum. Kə pweu hiri yagə KASA Matiei e.

Bə u pirə bə teinu katolikə yaandii hyahə, bə paa yaandu bə yaasə də də sui magərə bə toú sənsaməm.

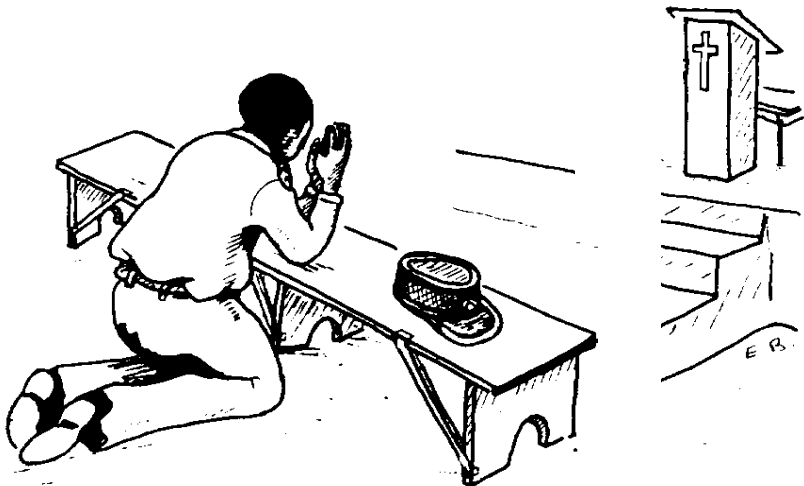

Bə ywonsə yunfə hinfə bə tə hirəkwoğə kwandənu bə n fwa kə pweu də kə hyuou bə fi karə kwanaru də bwosi. Kuntagə hyangə kə n cesə sani yunfə hyanfə, kə wondə də sani bə maa bə tə : “Pəhyám duum magərə bwosi hyahə, də santuou dyenda sagə pə sui pəpei.”

Huməm twei kə yatə Saki bó pirənə kə hywambəsi n yi kwarənə-si hyansi bwarəhu bó hunə bó ham cincani bó pugə sə hyuou.

Hirəbə twabə bou bá bə n pə cirəm yaandu, bə byegəsu cambə ceri magərə, də hyàmə pa porə tə “bwatə tahi”. Ama m wei Saagu yiegə, m yi sandə də hirəbə yi mandə yombətu bó karə pwatəm də bwosi n pwa wasə-si dai hyini.

Pweem pwa karəkə hundə hyahə tə kangə diim dai hyini. Tə hyambəsə də hirau cilu yaantu u huməm dai, bə tən yaam kəm u hyáhə bó yaasə də də sui magərə.

Yesu Kirisu ya sabi hyini hyahə bə tə : “M nwam coué e, magəri də bwosi.” Də hirau u twangə, u yi karə bwosi n pwa wasəsi.

“Hirau kwa n nəm tei-u pweu tahi də u pə yei m tahi nwa, də hirau m hyá, u sagə ba yí mandə e m pweu.”
Saan 14,6-7

M yiebə ni, yaasə tə dou yandu. Də kənkani pyasa pwoməm tə kwandənu bə pyasa e pwatu. I wondəsə ni cambə sani dabə yi yìim kwandu, bandəsi də kalapyesi də pwobə yìim fyatu. Sənswama bá yora pwa maa fyatu yìim bə sá káam hirau n dyeu yaməm hyahə nari.

SAHGUI YOA Kouami Adolphe

Dépôt Légal 7114 du 25 fév. 2014, 1er trimestre

Bibliothèque Nationale

ISBN 978-99919-1-758-0

PRIX : 200 CFA